

Юлія ОРЛОВА,

orcid.org/0000-0002-4580-5609

старший викладач кафедри філософії мови,
порівняльного мовознавства та перекладуНаціонального педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна) yuliavalico@gmail.comСТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІК ЛЮДИНИ» У СВІДОМОСТІ НОСІЇВ
УКРАЇНСЬКОЇ, РОСІЙСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

У статті на прикладі базового концепту ВІК ЛЮДИНИ національної концептуальної картини світу українців, росіян та англійців визначено національно-культурні вікові стереотипи, що відбиті на лексико-фразеологічному рівні. Розглянуто архаїчні уявлення про вік як міру людського існування та сформульовано причини їх виникнення. Проаналізовано зміст прислів'їв і приказок, що вербалізують концепт ВІК ЛЮДИНИ, для визначення стереотипних уявлень про час людського життя, ціннісних орієнтирів для представників різних вікових етапів.

Ключові слова: стереотип, прототип, концепт, архетип, метафора.

Yuliia ORLOVA,

orcid.org/0000-0002-4580-5609

Senior Lecturer at the Department of Language Philosophy,
Contrastive Linguistics and Translation
National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine) yuliavalico@gmail.comSTEREOTYPE MAPPING OF HUMAN AGE CONCEPT IN MIND OF UKRAINIAN,
RUSSIAN AND ENGLISH NATIVE SPEAKERS

The article deals with the interpretation of such notions as “prototype”, “stereotype” and “concept” in cognitive linguistics. By means of an example of the basic HUMAN AGE concept of the Ukrainian, Russian and English conceptual picture of the world there are defined characteristic for representatives of the specified ethnic groups national-cultural age stereotypes that are reflected on the lexical-phraseological level. Archaic ideas about age as a measure of human existence are considered and the reasons for their occurrence are formulated. The content of proverbs and sayings that verbalize the HUMAN AGE concept are analyzed to determine archetypal and stereotypical notions about the time of human life. Particular attention is paid to the analysis of metaphorical and metonymic models of this concept. This formulation of the question is important due to the thesis of cognitive linguistics about the strong link between the conceptual system presented in the language mapping of the world and the physical and cultural experience of man and society. The prototypical structure of the concept is defined as experience of the linear-cyclic course of time (motion along the straight line and circular rotation). The human age is described as a stratification category: age classes and groups are differentiated and categorized. The rules of human behavior, rights, formal and informal norms of life in society according to age status are established, formal and informal age norms and stereotypes (negative, positive and neutral) are analyzed. It is discovered that one of the main conceptual metaphors of the concept is the representation of periods of human life through the seasons. The associations of changes in age stages with the change of seasons are determined by such cosmological and natural cycles as natural annual and daily cycles (summer, winter, evening time), which became the basis of the analogy between the natural annual cycle and the life cycle as a “time natural” period of human life.

Key words: stereotype, prototype, concept, archetype, metaphor.

Постановка проблеми. Вікові концепти (термін Н. В. Крючкової) є ключовими концептами будь-якої культури. У їх мовній категоризації виявляється як мовна, так й етнічна свідомість і самосвідомість, соціальне та культурне життя носіїв мови (Н. Д. Арутюнова, І. М. Любіна). Для вивчення суспільної свідомості важливим є аналіз засобів вербалізації вікових стереотипів, зокрема тих, що зафіксовані у словниках.

Аналіз досліджень. Когнітивна лінгвістика досліджує концепти як одиниці свідомості людини

за допомогою лінгвістичних методів – через мовні засоби об'єктивації концептів, оскільки найважливішим засобом існування знання є мова, а кодуювання знання відбувається переважно в семантиці мовних знаків (З. Д. Попова, Й. А. Стернін, Н. Д. Арутюнова, Ю. Д. Апресян, В. В. Левицький, В. І. Карасик, Р. І. Павільоніс). Актуальними стають дослідження через зіставлення мовних одиниць, у змісті яких відбито соціально й культурно вагомий досвід народу (лінгвокультурний концепт) (В. Г. Гак, В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін,

В. М. Телія, І. М. Любіна, Ю. С. Степанов, С. Г. Воркачов, М. Скаб, Т. В. Радзієвська). Одним із таких соціокультурних феноменів сучасності є вік людини (І. С. Беженар, І. М. Любіна, Н. В. Крюкова, Ю. Ю. Литвиненко, І. А. Калюжна, А. Т. Ашхарава, Марзук Фадхіл Аббас, Н. В. Матвєєв, В. В. Башкєєва, М. М. Блінкіна, Ж. В. Фоміна), що кваліфікується як відповідний концепт.

Метою статті є виявлення на лексико-фразеологічному рівні національно-культурних вікових стереотипів, відображених у свідомості носіїв української (далі – укр.), російської (далі – рос.) та англійської (далі – англ.) мов, та ціннісних орієнтирів для представників різних вікових етапів.

Виклад основного матеріалу. Найбільш архаїчні уявлення про вік як міру людського існування пов'язані з універсальним для багатьох етносів світу поняттям «циклічний час» (Толстой, 1999), що сформувався у свідомості людини внаслідок онтологічно заданих часових параметрів буття й виникло на базі ритмічності небесних явищ і їх тісного зв'язку з діяльністю людини, зокрема сільськогосподарською. Значна кількість фразеологічних одиниць (далі – ФО) на позначення віку людини містить назви аграрних культур і дієслів на позначення польових робіт, а також назв свійських тварин: укр. *на віку, як на довгій ниві – всього побачиш (усякого трапляється: і кукіль, і пшениця), у бороді гречка цвіте, а в голові не оране/не сіяно, був волом, та став козлом, був кінь, та з'їздився, молодець проти овець, а проти баранця – і сам вівця, молодцем молодець: ні кіз, ні овець, знайти в гарбузах*, рос. *лыс конь не увечье, плешив молодец не бесчестье, у старого коня не по-старому хода, зелен виноград – не сладок, молод ум – не крепок, старый конь борозды не испортит, да и не вспашет*, англ. *calf (puppy) love* «підліткове, дитяче кохання», *an old ox makes a straight furrow, salad days, sow one's wild oats, cottonhead*. Біоморфна метафора ВІК ЛЮДИНИ – РОСЛИНА, ТВАРИНА пов'язана зі стереотипізацією ознак тварин і рослин і закріпленням їх за певною віковою ознакою людини. Ми висновуємо, що цей тип метафори є найпродуктивнішим засобом мовної вербалізації вторинних ознак. У процесі номінації віку людини виникли метафоричні конструкції, внутрішня форма яких містить *аніمالізми* (зооніми й орнітоніми) та *фітоніми*, що визнані основою мовних і культурних стереотипів (О. С. Поліщук) і є основними інтеркультурними еталонами аналогізації ключових вікових характеристик людини та вікових етапів, як-то: психофізіологічна зрілість/незрілість, досвідченість/недосвідченість,

дитинство, молодість /старість, міцний/слабкий, наївний, розумний/нерозумний, молодий/старий, щаслива/нещаслива, здорова/нездорова, бадьяра/небадяра старість (в англ. мові): укр. *спіла ягода/кавун, жовтороте пташеня, сокіл, орел* «молода людина, здорова, міцного складу», *битий жук*, рос. *молодость – пташка, а старость – черепашка, три года – яйцо, тридцать лет – медведь, шестьдесят лет – курица (младенец)*, англ. *the fruit of womb* «дитина», *small fry* «діти, малеча» (пряме значення «невеличка пташка/рибка», *knee-high to a grasshopper/duck* «дуже маленький» (за віком), *good onion* «гарний, добрий хлопець». Найтипівішим експресивним засобом індивідуалізації образу віку є прийом асоціативного включення його до об'єктів і реалій, що притаманні цій культурі і представлені у свідомості носія мови стереотипізованими образами для порівняння й зіставлення їх. У різних національних мовах – це одиниці вираження різної структурної складності, в основі яких – порівняння або зіставлення: укр. *як молоко білий, як голуб сивий, молодець, як печений горобець, як бобун зелений* «молодий, недосвідчений», рос. *как мамонт древний, как дед старый*, англ. *old as Methuselah, old as Adam, as old as the hills, as green as grass*. Специфічними для укр. мови є називання дітей віком після шести тижнів за часто повторюваною (стереотипізованою) дією: *сміяка, гуляка, плакуха, сидун, дибун, дибунча* «стає дибки», *балькотуха, воркотуха* «вчиться балакати», *цікорун* «уміє говорити», *брехунець* «діти, які добре розмовляють», *німиць, мовчун* «небалакуча дитина», *джигунець* «бігає на вулиці», *нишклі* «посидючі», *шибеник, розбишака* «бешкетує», *хвостик* «за матір'ю хвостиком бігає».

Класифікація часу, що створена антропологами та культурологами, передбачає наявність *концептів циклічного й лінійного часу* (Степанов, 2004). Так, походження рос. *время* від індоєвропейського (далі – і.-є.) кореня зі значенням «обертатися» (рос. «вращаться») відображає архаїчні уявлення про час як про «колооберт». В основі образу часу лежить рух обертання, що в культурології отримало назву «циклічний час» (Степанов, 2004: 117). Такий різновид просторово-часового колооберту відображений у давньоруській (далі – дзн.-рус.) мові у словах, що походять від того ж і.-є. кореня «обертатися» (рос. «вращаться»): рос. *верста*, дзн.-рус. *въерста* позначає рос. «возраст», звідси рос. *сверстник* («одного возраста»), рос. *поколение*, укр. *покоління* «одного кола, повороту» (Степанов, 2004: 121], англ. *turn of life* (дослівно «поворот життя») «перехідний вік».

О. Г. Чуприна зазначає, що номінація категорії часу в давніх мовах відбувалась переважно за асоціацією з фізичними діями в просторі (Чуприна, 2000). Просторова метафорика часової впорядкованості є властивою трьом досліджуваним мовам. Перетворення часових понять в одиниці виміру простору виявлені в деяких укр., рос. та англ. лексичних і фразеологічних одиницях зі значенням «вік людини». Універсальними визначені локальні, горизонтальні та вертикальні форми просторового вираження віку, де рух угору символізує процес зростання, а рух униз – процес старіння й факт смерті: укр. *виросток, похилий вік, сходить зі світу, збавляти віку, лягати в яму, молодість пне до зорі, а старість гне до землі*; рос. *подросток, в свет вступать, перешагнуть за 50, выходит из пелёнок, преклонный, согбенный возраст, под стол пешком ходит, глубокая старость, стоят одной ногой в могиле*; англ. *be far in years, to get on (along)/up in years, under age, over age, totter on the brink of the grave, in the declension of years, the decline of life, to go down the years, decline into the vale of years, on the downgrade, to go downhill, be bent with years*. У низці ФО вік людини переосмислений як рух за прямою лінією. Цей феномен базується на асоціації довгого життя людини з довгим шляхом: укр. *«Від п'ятирічної дитини до дорослої людини один крок, а від народженого до п'ятирічного – величезна відстань»*, *з літ іти, вже більше минулого, ніж майбутнього, плин життя, життєвий шлях, доходжалий, бути на божій дорозі, переступити на той світ, піти під білу березу, не на ярмарок, а з ярмарку їхати, був кінь, та з'їздився, доконала гнідка дорога нелегка*; рос. *отправиться в последний путь, годы идут, ход/течение жизни, жизненный путь, беспутная юность, лежат на смертном одре*; англ. *journey's end, dead-end kid* «a youth with no future» (usually a male), *be no longer a child, far gone, verge of life* (*verge* – «край дороги»), *he has gone forty*.

«Просторове» розуміння часу відображено в багатьох давніх мовах, де більшість часових понять первинно були просторовими: лат. *orbis* «окружність, коло», «земне коло», «світ», «річний колооберт», «рік» (Время). Час, на відміну від простору, нематеріальний і не доступний органам чуття, але «людина має відчуття часу, і воно породжене сприйняттям змін у світі, основним джерелом якого є космічний час – добові зміни та зміни пір року» (Арутюнова, 1997). Алегоричне мислення, поступово антропоморфізуючи абстрактні поняття, природні явища, закріпило внутрішній зв'язок між різними вия-

вами віків життя людини і природними явищами. Так з'являється градування вікових періодів за такою формулою: дитинство – ранок – весна, юність – ранок – весна, зрілість – день – літо (осінь), старість – вечір – осінь (зима): укр. *на світанку життя, друге/третє/четверте літо* (про дво-/три-/чотирирічну дитину), *бабине літо*; рос. *весна жизни* (розм.) – юність, молодість, рос. *бабье лето, на заре юности, заря* (юность), *на закате дней/жизни*; англ. *the May of youth, the spring of life, heyday of one's youth, springtime, a girl of some 20 summers* (літ.), *Indian/St. Martin's summer, autumn* (старість), *the twilight of life, in the prime of one's life, sap* «життєва сила», *bloom(ing), mellowness, ripeness* «розквіт фізичної сили».

У традиційному суспільстві перехід від однієї стадії розвитку до іншої (частіше від юності до зрілості) супроводжувався певними обрядами, так званими жіночими та чоловічими ініціаціями (англ. *initiation ceremonies/puberty rites*), що були важливим етапом соціалізації особистості, в процесі якої людина разом з мовними навичками отримувала певний спосіб світобачення, інтерпретації досвіду та засвоювала певні стереотипи (Толстой, 1997: 265). Наприклад, у європейців – *аколада* (посвята в лицарі) – обряд переходу до зрілості й самостійності. У слов'ян існувала ціла система обрядів *вікової ініціації*. Обряди чоловічої ініціації передбачали обряд підстригання волосся та садіння хлопчиків на коня в три роки, отримання дитячої зброї (символи переходу від періоду немовляти до дитинства), початок виховання батьком, виконання чоловічої роботи. У дівчат перехід від дитинства до отроцтва значували такі обряди жіночої ініціації, як плетіння коси у віці 6–7 років, навчання рукоділля. Участь у масових гуляннях молоді (ведення хороваду) була необхідним компонентом переходу від отроцтва до юності як серед чоловіків, так і серед жінок. Дівчата віком від 15 до 25 років (до заміжжя) звалися *славницями*. Вони мали демонструвати працьовитість, гарну вдачу, аби досягти основної мети – вийти заміж (Енциклопедія). Цей період у житті жінки вважався найважливішим.

У результаті еволюції людської свідомості сформувалося переживання лінійно-циклічного ходу часу як руху вздовж лінії (час як есхатологічний процес) і кругового обертання, що стало прототипом людського життя. *Прототип* репрезентує певну універсальну (об'єктивну) чи культурно-національну форму знання, навколо якого формується *концепт*, і кореспондує з *поняттям*, формує *зміст* та умови референції (Григорів). Часові закономірності вікового процесу

в людини зумовлені й змінами якісних характеристик процесу. Найсуттєвішим є зміст вікових концептів, який утілює всебічну (фізичну, духовну, психічну, соціальну, інтелектуальну тощо) характеристику особистості. Періодизація життєвого циклу (англ. *life course/cycle*) є не тільки виключно описовою, а й ціннісно-нормативною. Виникає проблема розкриття вікових стереотипів, які зафіксовані в когнітивній базі носіїв мови. Під *стереотипами* ми розуміємо сукупність відносно стійких уявлень, оцінок, суджень етносу, що склалися в повсякденній свідомості, про моральні, розумові та фізичні якості, що притаманні представникам іншого (гетеростереотипи) та свого (автостереотипи) етносу (Садохін, 2002: 138–139). В. М. Телія зазначає, що *стереотип* (далі – с.) є своєрідною константою мовної картини світу, оскільки через ці імена в концептуальній моделі фіксуються ті побутові уявлення, які зафіксовані певною мовою (Телія, 1986: 46). Отже, стереотип є результатом і способом тлумачення дійсності в рамках соціокультурно детермінованих когнітивних моделей (Григорів). Серед стереотипів різних вікових періодів ми визначаємо такі: с. «старої діви» (рос. *старая дева*, англ. *old maid (spinster)*) – незаміжньої жінки у віці 30 років і старше: укр. *дівотство* «невинність», *дівування*, рос. *девство* «безшлюбність», *вековечная невеста* «немолода жінка, що ніколи не була заміжньою»; с. «нероби» (рос. *бездельник*, англ. *idler (loafer)*) – молодого чоловіка, що не має кар'єрного зростання й не поспішає брати шлюб: укр. *хлоп'яцтво*, *хлоп'яча поведінка*, рос. *ребячество*, *мальчишество* «поведінка, характерна для легковажних, несерйозних, пустотливих хлопців», англ. *childish*; с. старої людини як безстатевої істоти, що заважає продовжувати нормальні статеві стосунки в похилому віці (рос. *кобель старый*, *грязный старик*, англ. *dirty old man*); с. дитини до 3 років як безстатевої істоти (укр. *маля*, укр., рос. застар. *дитя*, англ. *baby* – іменники середнього роду); с. «діти – чисті душею»: укр. *янголятко*, англ. *childlike* «по-дитячому безпосередній, чистий, наївний»; с. вікових норм поведінки людини: укр. «*Поводься як доросла людина!*», рос. «*Ведите себя как взрослый человек!*», укр. «*Не будь дитиною!*», «*Час ставати дорослим!*», рос. «*Не будь ребёнком!*», «*Не строй из себя младенца!*», англ. *Be/act your age! Don't be such a child!*; с. непривабливості й поганої вдачі людей похилого і старечого віку (Richard T. Schaefer, 1995: 361): укр. *порохня сиплеться*, *старий шкарбан*, рос. *плюгавая старость*, англ. *old bat*, *a grumpy old man*; с. старих людей як

«жертв» суспільства (англ. *second-class citizens*): збіднілої, малоактивної, нікчемної, незахищеної верстви населення (William, 1995: 240): укр. *виходити з ужитку*, *собача старість*, *доходжалий*, рос. *старость не радость*, *сиротливая старость*, *бессильная старость*, *злое начало «старость»*, *старого учить – что мертвого лечит*, англ. *old fart*, *old geezer*, *age breeds aches*, *old age is a heavy burden*, *once a man and twice a child*. Для формування с. й категоризації явищ об'єктивної дійсності значну роль відіграють архетипи. Наприклад, вікова опозиція «старий – молодий» базується на архетипі Мудреця, Старця, Отця, Вчителя, Духа, що пов'язані з прототипами предків людини, що її оберігають (Салеева). Низка негативних ознак дитячого віку становить основу таких понять: *інфантилізм* (інфантильність) – психофізіологічна незрілість, що в переносному значенні означає збереження дитячих рис особистості в дорослої людини, небажання нести відповідальність і приймати зважені рішення, низький рівень правової свідомості; *кідалт* (від англ. *kid* «дитина», *adult* «дорослий») – доросла людина (частіше чоловіки старші за 30 років), що занадто прив'язана до своїх дитячих і юнацьких захоплень: мультиплікаційні фільми, фентезі, комп'ютерні ігри; *регресія* – прояв дитячих, не адаптивних рис характеру та моделі поведінки для захисту й безпеки в ситуації конфлікту і тривоги; «*Синдром Пітера Пена*» – архетип *puer aeternus* (лат. «вічний хлопчик») (К. Г. Юнг) – дитина, яка не бажає дорослішати. Для цього архетипу притаманне небажання дорослої людини брати на себе відповідальність. Цьому архетипу протистоїть архетип *senex* (лат. «вічний старий»).

Мовні картини світу різних народів диференціюються за ієрархією цінностей, які в них зафіксовані. Так, аналіз укр., рос. та англ. ФО свідчить про такі ціннісні орієнтири для представників різних вікових етапів: важливими є 1. освіта й виховання: укр. «*Від п'ятирічної дитини до дорослої людини один крок, а від народженого до п'ятирічного – величезна відстань*», чоловік розуму *вчиться цілий вік, учись – на старість буде як знахідка, чого змолоду навчишся, в старості як знайдеш, учись змолоду – пригодиться на старість*, розумний батько сина *опитати не соромиться, вік живи – вік учись, хто вчиться змолоду, не зазнає на старість голоду*; рос. *век живи – век учись, кто учится смолоду, не знает на старости голоду, дитячко что тесто: как замесил, так и выросло, смолоду прореха, под старость дыра, береги одежду снова, а разум –*

смолоду, щеголял смолоду, а под старость умирает с голоду, щеня лаёт, у старых псов слыша, кто в 20 лет не здоров, в 30 не умен, а в 40 не богат, тому век таким не бывать; англ. *the tree is bent, the tree is inclined* «характер людини складається в дитинстві», *live a hundred years, learn a hundred years, and die a fool*; 2. добрі розумові здібності, винахідливість, дотепність, працездатність і досвід: укр. *дарма, що малий, а й старого навчить, де старий спотикнеться, там нехай молодий добре напнеться, маленький, та сміливенький, хоч мале, та завзяте, мале курча, та вже летюче, (здається й) мала пташка, та кігті гострі (має), виріс, а ума не виніс, борода по коліна, а розуму як у дитини, шовкова борідка, та розуму рідко, борода до пояса, а розуму ні волоса, молодий гуляка – старий жебрака*; рос. *бороду вырастил, а ум выпустил, борода длинна, да не к уму она, борода уму не замена, борода велика, а ума ни на лыко, жизнь измеряется не годами, а трудами, всякому молодцу ремесло к лицу*; англ. *have an old head on young shoulders* (метафоричним мотиватором тут є голова – розумова зрілість), *you cannot teach old dogs new tricks, wise beyond one's years*; 3. повага до старших, слухняність дітей: рос. *почитай старших – сам будешь стар, без старых не прожить*, англ. *old pie* (амер. розм. «слухняна дитина»), *honour the father and the mother*; 4. здоров'я (добрий фізичний, емоційний стан), здоровий та активний спосіб життя: укр. *хоч мале, та вузлувате, є ще порох у порохівницях*, рос. *ни жаль молодца ни бита, ни ранена, жаль молодца похмельного, из молодых, да ранний: петухом кричит, сам стар, а душа молода, и велик, да дик, и мал, да удал, береги платье снову, а здоровье смолоду, и стар, да петух, и молод, да протух*; англ. *an old ape has an old eye*; 5. дотримання моральних і релігійних норм: укр. *гріхи молодості*; рос. *грехи молодости, праздная молодость – беспутная старость, в чём молод похвалишься, в том стар покаешься, береги платье снову, а честь смолоду, грех не смерть, когда придёт смерть, и чёрт под старость в монахи пошёл*; англ. *young saints take old devils/old sinners*; 6. родина, діти, кохання: укр. *молодих подушка помирить*; рос. *с детьми дом – садом, без детей – могила, малы детушки, что часты звёздочки: и светят, и радуют в темну ноченьку, мужик без бабы пуще малых деток сирота, молодость без любви, как утро без солнца*. Досвід етносу, збережений і відтворений у живому мовленні у вигляді ідіом, образів фольклору, символів тощо, застосування

яких є досить поширеним для програмування й пояснення життєвих ситуацій, зокрема таких, що пов'язані з віком: «погано старому чоловікові мати молоду дружину, а молодій жінці старого чоловіка»: рос. *у старого мужа молодая жена – чужая корысть, бывает и у девки муж умирает, старого любит – только дни губить, у старого жена молода – беда не мала*; англ. *child wife*; «виховувати дітей – важка та відповідальна справа»: укр. *малі діти – малий клопіт, від малих дітей голова болить, а від великих – серце*; рос. *маленькие детки – маленькие бедки, а вырастут велики – большие будут, малые дети тяжелы на коленях, а большие – на сердце, малые дети заснут не дают, большие вырастут – сама не спишь, без детей горе, а с детьми вдвое, детей учит не лясы точить*; англ. *children when they are little make parents fools, when they are big they make them mad*; «легше виховувати дітей заможній людині/добре народитися в заможній і титулованій родині»: рос. *богатому и черт ребёнка качает*, англ. *be born with a silver spoon in one's mouth*; «старі люди потребують спокою, ведуть пасивний спосіб життя»: рос. *ребёнку дорог пряник, старцу – покой, юн – с игрушками (пирушками), а стар – с подушками, молод бывал – на крыльях летал, стар стал – на печи сижу*; англ. *old age, boy, is no joy, growing old is no fun*; «досягати успіху треба в молоді роки»: рос. *плясать смолоду учишь – под старость не научишься*. Ряд ФО демонструють стереотип щодо визначення переваги людей похилого віку над молодими за ознакою «досвід»: укр. *яйця курки не вчать*, рос. *молод ещё стариков учит*, англ. *don't try to teach your Grandma to suck eggs*.

Висновки. Вікова стереотипізація зафіксована в мові на різних рівнях. Вікові стереотипи, що відбиті на лексико-фразеологічному рівні, надають носіям мови еталони оцінювання представників різних вікових груп. За даними фразеологічного фонду досліджуваних мов до основних негативних і позитивних стереотипів ми можемо зарахувати такі стереотипи та стереотипні опозиції: «старі – досвідчені, добрі порадики/недосвідчені, дурні»; «старі – фізично слабкі/міцні» – «молоді – активні»: «старі – уперті», «погано старому чоловікові мати молоду дружину, а молодій жінці старого чоловіка»; «виховувати дітей – важка та відповідальна справа», «легше виховувати дітей заможній людині»; «старі люди потребують спокою, ведуть пасивний спосіб життя»; «досягати успіху треба в молоді роки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н. Д. Время: модели и метафоры Текст. Логический анализ языка. Язык и время / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Яновская. Москва: Индрик, 1997. С. 51–62.
2. Время. URL: <http://ec-dejavu.ru/t/Time.html>.
3. Григорів Н.М. Зв'язок між когнітивними поняттями прототип, концепт, стереотип. URL: <http://intkonf.org/grigoriv-nm-zvyazok-mizh-kognitivnimi-ponyattiyami-prototip-kontsept-stereotip/>.
4. Садохин А. П. Этнология: Учебный словарь. Москва: Гвардарики, 2002. 208 с.
5. Салеева Д. А. Учёт стереотипов как условие повышения эффективности межкультурной коммуникации. URL: http://www.ksu.ru/fil/knl/win/kn1_28.Htm.
6. Степанов Ю. С. Константы: Словарь русской культуры. 3-е изд. Москва: Академический проект, 2004. 990 с.
7. Таукчи Е. Ф. Лингвистическая модель времени в представлении носителей неблизкородственных языков. Культура народов Причерноморья. 2006. № 89. С. 87–89.
8. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. Москва: Наука, 1986. 141 с.
9. Толстой Н. И. Времени магический круг (по представлениям славян). Логический анализ языка. Язык и время / отв. ред. Н. Д. Арутюнова, Т. Е. Янко. Москва: Индрик, 1997. 352 с.
10. Чупрына О. Г. Представление о времени в древнем языке и сознании: (На материале древнеанглийского языка). Москва: Изд-во МПГУ, 2000. 152 с.
11. Энциклопедия «Кругосвет». URL: http://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/biologiya/VOZRAS.html.
12. Richard T. Schaefer, Robert. P Lamm Sociology. New York: McGraw-Hill Companies, Inc, 1995. 677 p.
13. William C. Cockerham The Global Society: An Introduction to Sociology. New York: McGraw-Hill, Inc, 1995. 514 p.

REFERENCES

1. Arutyunova N. D. Vremya: modeli i metafory [Time: models and metaphors] / N. D. Arutyunova // Logical analysis of the language. Language and Time / otv. red. N. D. Arutyunova, T. E. Yanovskaya. M.: Indrik, 1997. S. 51–62 [in Russian].
2. Vremya [Time] [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: <http://ec-dejavu.ru/t/Time.html> [in Russian].
3. Hryhoriv N. M. Zv'язok mizh kohnityvnymy poniattiyami prototip, kontsept, stereotyp [Connection between cognitive notions of prototype, concept, stereotype] [Elektronniy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://intkonf.org/grigoriv-nm-zvyazok-mizh-kognitivnimi-ponyattiyami-prototip-kontsept-stereotip> [in Ukrainian].
4. Sadohin A. P. Etnologiya: Uchebnyy slovar [Ethnology: Learner's dictionary]. M.: Gvardariki, 2002. 208 s. [in Russian].
5. Saleeva D. A. Uchyot stereotipov kak uslovie povysheniya effektivnosti mezhkulturnoy kommunikatsii [Stereotypes as condition of effectiveness of cross-cultural communication] [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.ksu.ru/fil/knl/win/kn1_28.Htm [in Russian].
6. Stepanov Yu. S. Konstantyi: Slovar russkoy kulturyi [Constants: Dictionary of the Russian Culture]. – 3-e izd. – M.: Akademicheskii proekt, 2004. 990 s. [in Russian].
7. Taukchi E. F. Lingvisticheskaya model vremeni v predstavlenii nositeley neblizkorodstvennykh yazykov [A linguistic model of time in presentation of speakers of unrelated languages] / E. V. Taukchi // Kultura narodov Prichernomor'ya, 2006, № 89. S. 87–89 [in Russian].
8. Teliya V. N. Konnotativnyy aspekt semantiki nominativnykh edinit [Connotative aspect of semantics of nominative units]. M.: Nauka, 1986. 141 s. [in Russian].
9. Tolstoy N. I. Vremeni magicheskyy krug (po predstavleniyam slavyan) [The time magic circle (on presentations of slavs)] // Logical analysis of the language. Language and Time / Otv. Red. N. D. Arutyunova, T. E. Yanko. M.: Izdatelstvo «Indrik», 1997. 352 s. [in Russian].
10. Chupryina O. G. Predstavlenie o vremeni v drevnem yazyike i soznanii: (Na materiale drevneangliyskogo yazyika) [The concept of time in an ancient language and consciousness: (Based on the Old English language)] / O. G. Chupryina. M.: Izd-vo MPGU, 2000. 152 s. [in Russian].
11. Entsiklopediya Krugosvet [Encyclopedia Krugosvet] [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/biologiya/VOZRA [in Russian]